

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ЛІЧАК Діна Володимирівна

УДК 346.52:346.2

**ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НЕПРЯМОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Спеціальність 12.00.04 – господарське право;
господарсько-процесуальне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України
ПОДЦЕРКОВНИЙ Олег Петрович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри господарського права
і процесу

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
МІЛАШ Вікторія Сергіївна,
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого» (м. Харків),
доцент кафедри господарського права;

кандидат юридичних наук
ЗАГНІТКО Олег Павлович,
партнер міжнародної юридичної фірми
«БАЙТЕН БУРКХАРДТ» (м. Київ)

Захист відбудеться ____ жовтня 2011 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.04 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий ____ вересня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.М. Крестовська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним з основних завдань Української держави є створення умов для ефективної діяльності суб'єктів господарювання, зміцнення їх конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках. Важливим напрямом підвищення результативності діяльності цих суб'єктів виступає політика державної підтримки, яка потребує детального вивчення, творчого запозичення позитивного іноземного досвіду з метою вдосконалення правового регулювання цієї сфери відносин.

Членство України у Світовій організації торгівлі (далі – СОТ) вимагає суттєвого реформування концепції державної підтримки. Прямая підтримка суб'єктів господарювання, що зазвичай надається в Україні, по-перше, не відповідає вимогам міжнародних організацій та стандартам розвинутих країн щодо взаємодії держави та бізнесу, по-друге, не дозволяє раціонально використовувати обмежені бюджетні кошти і, що найголовніше, не стимулює суб'єктів господарювання діяти самостійно та ініціативно, а навпаки – сприяє розвитку утриманського ставлення у реципієнтів підтримки.

Формування в Україні ринкової економіки зумовлює доцільність ширшого запровадження непрямої державної підтримки, коли держава створює стимули для ведення бізнесу, а не прямо фінансує витрати підприємств. Саме засоби непрямої підтримки забезпечують конкуренцію на ринку, що є важливим за умов глобалізації економіки.

Проблеми, пов'язані з державною підтримкою суб'єктів господарювання, досліджувалися здебільшого в рамках розгляду державного регулюючого впливу на господарські відносини в працях таких вчених як: О. А. Дегтяр, А. Д. Діброва, В. В. Добровольська, О. П. Загнітко, В. І. Кушлін, Т. Г. Морозова, Н. О. Саніахметова, С. Н. Шишкін та ін.

Проблеми державної підтримки окремих сфер господарського комплексу вивчалися такими вченими як: О. М. Бородіна, З. С. Варналій, Л. І. Воротіна, Т. М. Гандилов, Г. М. Колісник, Т. В. Кондратюк, Т. В. Некрасова, І. П. Сафонов, В. М. Селіванов, І. В. Труш та ін. Однак праці цих авторів мають здебільшого економічний характер, стосуються окремої галузі економіки або спрямовані на розкриття питань державної допомоги. Системного дослідження поняття непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання не провадилося.

Відсутність закріплення на законодавчому рівні поняття непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання, переліку засобів цієї підтримки, часто існуюча неефективність прямої державної підтримки суб'єктів господарювання роблять необхідним переосмислення на науковому рівні господарсько-правового механізму непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання з виробленням відповідних пропозицій щодо його застосування та вдосконалення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідної програми Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011-2015 рр., державний реєстраційний номер 011U0006H, а також відповідно до спеціальної науково-дослідної теми кафедри господарського права і процесу НУ «ОЮА» «Дослідження механізму сталого розвитку господарського та господарсько-процесуального законодавства», у рамках яких автором досліджено питання застосування засобів непрямої державної підтримки та надано рекомендації з удосконалення правового регулювання непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення напрямів системного вдосконалення господарсько-правового механізму непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні із урахуванням зарубіжного досвіду та стандартів міжнародних організацій.

Для досягнення вказаної мети було поставлено такі завдання:

визначити поняття державної підтримки суб'єктів господарювання, встановити місце державної підтримки в системі інших напрямів державного впливу на економіку;

встановити сутність та ознаки непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання;

надати класифікацію засобів непрямої державної підтримки, обґрунтувати необхідність переходу до їх переважного застосування;

дослідити іноземний досвід державної підтримки з метою запозичення найкращих надбань у цій сфері та вироблення напрямів реформування національної системи підтримки з врахуванням вимог міжнародних організацій;

визначити правову природу зобов'язань з непрямої державної підтримки;

виробити напрями узгодження приватних і публічних інтересів у процесі надання державної підтримки;

окреслити систему органів, уповноважених надавати підтримку суб'єктам господарювання, з розробленням пропозицій з її вдосконалення;

визначити та дослідити найбільш перспективні засоби непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання;

надати рекомендації з удосконалення чинного законодавства щодо реалізації засобів непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання.

Об'єктом дисертаційного дослідження є сукупність суспільних відносин у сфері державної підтримки суб'єктів господарювання.

Предметом дисертаційного дослідження виступають проблеми господарсько-правового забезпечення відносин непрямої державної

підтримки суб'єктів господарювання, порядок встановлення та реалізації засобів такої підтримки.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження складають загальнонаукові та спеціальні методи: діалектичний, формально-логічний, порівняльно-правовий, історико-правовий, формально-догматичний, системного аналізу. За допомогою діалектичного методу досліджено правову природу державної підтримки суб'єктів господарювання. Використовуючи логічний метод руху від абстрактного до конкретного досліджено сутність непрямої державної підтримки, з подальшим аналізом змісту її засобів. Історико-правовий метод дозволив проаналізувати положення законодавства з питань державної підтримки в історичній ретроспективі. Порівняльно-правовий метод застосовувався при обґрунтуванні доцільності переходу до переважного застосування засобів непрямої державної підтримки, враховуючи досвід зарубіжних країн. Формально-догматичний метод дозволив проаналізувати зміст норм чинного законодавства з питань державної підтримки та виявити прогалини в ньому. Системний метод дозволив встановити місце норм, що регулюють державну підтримку, в системі норм господарського права. Емпіричний метод застосовувався при огляді судової практики з питань державної підтримки суб'єктів господарювання.

Теоретичну основу дослідження складають роботи таких вітчизняних і зарубіжних учених: В. Б. Авер'янова, Ю. С. Атаманової, К. Бекон, О. А. Беляневич, А. Г. Бобкової, В. Я. Боброва, О. К. Вишнякова, О. М. Вінник, О. П. Віхрова, В. М. Гайворонського, Г. К. Гінса, Є. П. Губіна, О. Р. Зельдіної, Г. Л. Знаменського, О. А. Івакіна, О. С. Йоффе, С. В. Ківалова, О. Я. Курбатова, В. В. Лаптева, Т. А. Латковської, В. К. Мамотова, С. В. Михайлова, В. С. Мілаш, К. С. Пісьменної, О. П. Подцерковного, І. П. Поповської, Г. Ф. Ручкіної, І. А. Танчука, Ю. О. Тихомирова, В. А. Устименка, Р. О. Халфіної, В. С. Щербини, В. Д. Щетиніна, А. І. Екімова та ін.

Нормативну основу дослідження склали: господарське та фінансове законодавство України, окремі нормативно-правові акти Європейського Союзу (далі – ЄС), СОТ, Канади, Німеччини, Російської Федерації, США, Чеської Республіки та ін. Емпіричну основу дослідження склали статистичні дані, практика діяльності господарських судів України та Суду ЄС.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим в юридичній науці України господарсько-правовим дослідженням непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання, на підставі якого отримані такі результати, що мають наукову новизну та практичну значимість:

уперше:

надано комплексне визначення поняття «непряма державна підтримка суб'єктів господарювання» як сукупності економічних, організаційних та правових механізмів, завдяки яким суб'єктам господарювання надається

державою через ринкову інфраструктуру необхідне сприяння правового, фінансового, організаційного, інформаційного та матеріально-технічного характеру, що виключає безпосередню передачу коштів та існує у формі створення стимулюючих умов для розвитку і підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання відповідно до національної економічної політики;

встановлено ознаки непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання, зокрема: вона виключає безпосередню передачу державних коштів суб'єкту господарювання або списання заборгованості; спрямована на утворення стимулів діяльності суб'єктів господарювання, у тому числі заохочує суб'єктів господарювання до здійснення структурних змін і запровадження ефективніших технологій (інновацій); має, як правило, неадресний характер, адже надається не конкретному суб'єкту господарювання, а групі суб'єктів, що мають спільні ознаки; має довготривалу перспективу, а не разовий характер; підтримує конкуренцію на ринку;

запропоновано систему засобів непрямої державної підтримки, що передбачає виокремлення таких їх груп: засоби організаційно-правової підтримки; фінансово-господарські засоби; інфраструктурні засоби; засоби активізації використання ресурсів держави; засоби зовнішньоекономічної підтримки; інформаційно-консультаційні засоби;

обґрунтована необхідність закріплення в Господарському кодексі України (далі – ГК України) принципу пріоритетності застосування засобів непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання перед засобами прямої підтримки (дотації, субсидії, списання заборгованості тощо);

встановлено обмежене застосування зобов'язальних інститутів при наданні непрямої державної підтримки, зокрема наголошено на зобов'язальному механізмі реалізації державного замовлення, лізингу, державного кредиту, окремих форм консультаційної підтримки (у тому числі, у податкових відносинах), окремих форм інфраструктурної підтримки (зокрема, при підтримці створення оптових ринків);

удосконалено:

підходи до розмежувань понять «державна підтримка» та «державна допомога», що передбачає співвіднесення державної допомоги лише з прямою державною підтримкою, у рамках якої конкретно визначеному суб'єкту господарювання надаються державою бюджетні кошти для їх цільового використання; встановлено необхідність мінімізації рівня прямої державної допомоги;

систему принципів державної підтримки суб'єктів господарювання, серед яких запропоновано виокремити та закріпити в ГК України такі принципи: 1) законності; 2) рівності господарюючих суб'єктів у процесі отримання державної підтримки; 3) створення належної інфраструктури підтримки суб'єктів господарювання; 4) прозорості; 5) контролю за наданням підтримки; 6) пріоритету засобів непрямої державної підтримки;

7) партнерства суб'єктів господарської діяльності в процесі надання державної підтримки; 8) поєднання приватних та публічних інтересів; 9) збереження конкуренції на ринку в процесі надання державної підтримки; 10) програмно-цільового регулювання; 11) наукової обґрунтованості надання підтримки; 12) системності та послідовності заходів підтримки;

розуміння напрямів гармонізації законодавства України із законодавством ЄС та СОТ з питань державної підтримки суб'єктів господарювання шляхом закріплення пріоритетності використання «горизонтальних» засобів та засобів «зеленої скриньки» згідно з класифікацією ЄС та СОТ;

підходи до формування інституційної основи державної підтримки суб'єктів господарювання шляхом удосконалення системи органів державної влади, уповноважених надавати державну підтримку та здійснювати контроль за її використанням, у тому числі, шляхом прийняття акту Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку органів, що здійснюють державну підтримку суб'єктів господарювання»;

положення щодо порядку створення та діяльності бізнес-інкубаторів шляхом закріплення на законодавчому рівні поняття бізнес-інкубатору, засобів підтримки діяльності бізнес-інкубаторів, ознак підприємств, які мають право отримувати послуги бізнес-інкубаторів, що дозволить ввести функціонування бізнес-інкубаторів у правове поле і надати їм відповідне державне сприяння;

підходи до кредитної підтримки суб'єктів господарювання з боку держави, що дозволять змінити механізм здешевлення кредитів шляхом укладання державою договорів про зниження відсоткової ставки для суб'єктів господарювання безпосередньо з банками;

дістали подальший розвиток положення щодо:

напрямів погодження приватних і публічних інтересів при наданні державної підтримки суб'єктам господарювання, зокрема шляхом уведення в ГК України норми про необхідність покладення на суб'єкта господарювання, що претендує на отримання засобів підтримки, певних соціальних зобов'язань, як-от: створення нових робочих місць, покращення екологічної ситуації, впровадження ресурсозберігаючих технологій;

розширення засобів непрямої державної підтримки шляхом доповнення ст. 2 Закону України «Про державне замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб» нормою такого змісту: «Державні замовники, за винятком випадків розміщення замовлень на поставку товарів, виконання робіт, надання послуг для потреб оборони країни і безпеки держави, зобов'язані здійснювати розміщення державних замовлень для суб'єктів малого підприємництва (незалежно від їх галузевої належності) в розмірі не менше 10% від загального обсягу державного замовлення»;

застосування комерційної дипломатії як ефективного засобу підтримки національних суб'єктів господарювання на зовнішніх ринках

шляхом впровадження цього засобу підтримки в законодавство України, встановлення критеріїв для вибору реципієнтів послуг комерційної дипломатії та порядку надання цих послуг. Обґрунтовано необхідність доповнення Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» принципом економізації зовнішньої політики, а ст. 380 ГК України – нормою про підтримання суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності шляхом надання послуг комерційної дипломатії;

віднесення технопарків та бізнес-інкубаторів до інфраструктури непрямой підтримки суб'єктів господарювання шляхом концентрації державної підтримки на конкретних об'єктах інфраструктури задля ефективного використання обмежених бюджетних коштів та спрямування їх на розвиток найбільш перспективних об'єктів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані для вдосконалення чинного законодавства, зокрема для внесення змін до ГК України та законів України «Про державне замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб», «Про зовнішньоекономічну діяльність» тощо, у подальших наукових розробках з питань державного регулюючого впливу на економіку, викладанні навчальної дисципліни «Господарське право».

Положення дисертації використані у навчальному процесі Національного університету «Одеська юридична академія» при викладанні навчальних дисциплін «Господарське право», «Господарські договори». Результати роботи впроваджені в діяльності Головного управління економіки Одеської обласної державної адміністрації (довідка № 43/02 від 12.07.2011 р.) при вдосконаленні порядку надання державної підтримки суб'єктам господарювання на регіональному рівні, Одеського міського управління юстиції (довідка № 04-1019 від 13.07.2011 р.) при реалізації певних засобів підтримки.

Апробація результатів дисертації. Основні висновки та результати дослідження висвітлені на: Круглому столі «Концепція модернізації господарського законодавства» (Одеса, 2008 р.); міжнародних конференціях: IV, V цивілістичній науковій конференції студентів та аспірантів (Одеса, 2009-2010 рр.); «Законодавче забезпечення економічної політики держави та юридична освіта» (Донецьк, 2009 р.); «Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих учених» (Київ, 2009 р.); «Правове життя сучасної України» (Одеса, 2009-2011 рр.).

Публікації. Основні наукові положення дисертаційного дослідження відображені в 5 статтях у фахових виданнях ВАК України та у 8 інших публікаціях.

Структура роботи. Дисертація складається з трьох розділів, які поділені на дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 211 сторінок, з них основного тексту – 185 сторінок, список використаних джерел включає 262 найменування і викладений на 26 сторінках. Додатки викладені на 5 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, темами, визначено мету та завдання, об'єкт та предмет дослідження, методологію, емпіричну та теоретичну базу дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, надано інформацію про апробацію результатів дослідження та кількість публікацій за темою дисертації.

Перший розділ «Загальна характеристика непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання як предмета правового регулювання» складається з трьох підрозділів, в яких аналізується сутність та природа непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання.

У **підрозділі 1.1 «Поняття та значення непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання»** обґрунтовано підхід до визначення та ознак непрямої державної підтримки господарюючих суб'єктів.

Державна підтримка розглядається із погляду державного стимулювання економічного росту та одного з напрямів державного регулювання економіки. Встановлено чинники, що зумовлюють необхідність такого стимулювання, зокрема: нерівний розподіл ресурсів між суб'єктами господарювання, слабкість малого підприємництва порівняно з великим бізнесом, залежність окремих видів виробництва від природних умов, висока ризикованість деяких видів господарської діяльності, у здійсненні яких зацікавлене суспільство. Продемонстровано, що в економічній політиці України спостерігається відхід від класичної кейнсіанської моделі економічного стимулювання, яка передбачає цілеспрямований і послідовний розвиток макроекономічних умов для підприємств всіх форм власності. Виявлено суттєвий перекис у бік адресності державної підтримки, що, зокрема, спотворює конкуренцію.

Зазначено, що у вітчизняній науковій літературі та законодавстві часто змішуються поняття «державна підтримка», «державне регулювання», «державна допомога», «державне стимулювання». Це не є завжди коректним. Підтримку суб'єктів господарювання визначено частиною єдиного механізму державного регулювання економіки. Державне стимулювання розглянуто як поняття тотожне державній підтримці, адже підтримка завжди є стимулом до певного виду господарської діяльності, а стимулювання не може бути реалізовано без передбачених законом засобів підтримки.

Державну підтримку і державну допомогу співвіднесено як родове та видове поняття, оскільки державну підтримку можна поділити на два основні види: пряму та непряму, а пряма підтримка саме відповідає поняттю державної допомоги.

Визначено, що непряма державна підтримка виключає безпосередню передачу державних коштів суб'єкту господарювання або списання заборгованості; спрямована на утворення стимулів діяльності суб'єктів

господарювання, у тому числі до здійснення структурних змін і запровадження ефективніших технологій (інновацій); має, як правило, неадресний характер, адже надається не конкретному суб'єкту господарювання, а групі суб'єктів, що мають спільні ознаки; має довготривалу перспективу, а не разовий характер; підтримує конкуренцію на ринку. На противагу цим характеристикам пряма підтримка здебільшого справляє негативний вплив на конкуренцію, зменшує ініціативність суб'єктів господарювання, має адресний та короткостроковий характер, ставить суб'єктів господарювання в залежність від періодичної допомоги з боку держави. Доводиться згубність подібного патерналістичного підходу до державної підтримки.

Підрозділ 1.2 «Закріплення засобів непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання в законодавстві України» містить аналіз передбачених в господарському законодавстві засобів непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання.

Вказано, що засоби державної підтримки суб'єктів господарювання реалізуються шляхом застосування певного набору правових засобів. При цьому підтримка може мати не лише економічний зміст, але й надаватися шляхом утворення сприятливих законодавчих умов для здійснення господарської діяльності. В цьому випадку правові засоби самі виступають інструментом державного стимулювання господарюючих суб'єктів.

На підставі вивчення законодавства України, зокрема Господарського кодексу України, Бюджетного кодексу України тощо, а також наукової літератури визначено, що засобами державної підтримки слід вважати: дотації, субсидії, списання заборгованості, інші форми фінансово-грошової допомоги.

До системи засобів непрямої державної підтримки віднесено:

1) засоби організаційно-правової підтримки, що передбачають правове забезпечення покращення інвестиційного клімату та дерегулювання: спрощення реєстраційно-дозвільних процедур; засоби стимулювання малого бізнесу; податкова амністія; спрощена процедура розгляду господарських спорів; уніфікація та гармонізація господарського законодавства України та зарубіжних країн тощо;

2) фінансово-господарські засоби: пільгове кредитування суб'єктів господарювання; надання державних гарантій; знижки на науково-дослідні витрати; податкові знижки (або повне звільнення від інших податків); податкові пільги; прискорена амортизація;

3) інфраструктурні засоби: створення мережі бізнес-центрів; бізнес-інкубаторів; технопарків; господарських судів; створення мереж державних підприємств для протидії монополізму; участь в акціонерному капіталі фінансово слабких установ;

4) засоби активізації використання ресурсів держави: розміщення державного замовлення; розвиток лізингових операцій; угоди в рамках державно-приватного партнерства; державні товарні та фінансові інтервенції;

5) засоби зовнішньоекономічної підтримки: комерційна дипломатія; стимулювання експорту та переробки сировини в Україні на давальницьких умовах;

6) інформаційно-консультаційні засоби: надання інформаційних та консультаційних послуг суб'єктам господарювання; підвищення кваліфікації підприємців тощо.

З аналізу статистичних даних, судової практики встановлено неефективність прямої державної допомоги, тому постає необхідність зміни вектору підтримки до застосування переважно засобів непрямой державної підтримки. З урахуванням цього запропоновано внести зміни до ГК України, зокрема введенням пріоритету засобів непрямой підтримки, розширенням класифікації засобів підтримки та формулюванням виняткових умов застосування засобів прямої підтримки.

У *підрозділі 1.3 «Інститут непрямой державної підтримки суб'єктів господарювання в законодавстві зарубіжних країн»* проведено детальний огляд законодавства ЄС, СОТ, а також Чехії, Польщі, Китаю та інших країн з питань державної підтримки господарюючих суб'єктів.

Встановлено, що обмеження у ЄС державної допомоги базується на п'яти основних критеріях: наявність пільги або переваги; здійснення державою або за рахунок державних ресурсів; на користь визначеним підприємствам або виробництву (принцип вибірконості); наявність викривлення або загрози викривлення конкуренції; здатність впливати на торгівлю між державами-членами.

Визначено, що в ЄС забороненою є будь-яка державна допомога, крім тієї, що є або може бути дозволеною Європейською Комісією. Поряд з цим встановлюються види допомоги, надання якої не потребує відповідного дозволу (висновку). Це допомога на боротьбу зі зміною клімату та захисту навколишнього середовища; на наукові дослідження, розвиток та інновації; на розвиток регіонів; малим та середнім підприємствам; для збільшення зайнятості; на навчання персоналу; для підтримки ризикового (венчурного) капіталу. Ці заходи відповідають природі горизонтальних засобів державної допомоги та складають 84% від загального обсягу допомоги в ЄС.

В ході дослідження особливостей державної підтримки за нормами СОТ виявлено групу субсидій, які є дозволеними та не спотворюють конкуренції на ринку. До них віднесено: неадресні субсидії, допомогу у науково-дослідній діяльності, допомогу неблагополучним регіонам СОТ, а також допомогу на охорону навколишнього середовища.

Зазначено, що згідно із Угодою СОТ про сільське господарство від 15.04.1994 р. всю підтримку аграрному сектору можна умовно поділити на три складові: заходи «жовтої», «зеленої» та «блакитної» скриньок. Заходи «жовтої скриньки» спрямовані на стимулювання виробництва та підвищення прибутковості через дотації, підтримку цін на продукцію тощо. Застосування цих заходів має бути скорочено. Заходи «блакитної

скриньки» спрямовані на обмеження перевиробництва, щодо них немає обмежень фінансування з бюджету. До «зеленої скриньки» належать заходи державної підтримки, що зовсім не впливають або впливають мінімально на виробництво і торгівлю, зокрема науково-дослідні роботи; послуги щодо створення інфраструктури; поширення інформації, досвіду та консультативні послуги; послуги з маркетингу, просування товарів на ринок; підготовка та перепідготовка і підвищення кваліфікації спеціалістів і робочих кадрів тощо. Держава має право фінансувати заходи «зеленої скриньки» у будь-якому обсязі.

На цій підставі обґрунтовано необхідність зміни спрямованості національної системи підтримки на застосування переважно горизонтальних засобів, засобів «зеленої скриньки», які відповідають суті засобів непрямої державної підтримки господарюючих суб'єктів.

Другий розділ «Господарсько-правовий механізм непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання» складається із трьох підрозділів, які присвячено розгляду основних елементів змісту господарсько-правового регулювання відносин щодо державної підтримки суб'єктів господарювання.

Підрозділ 2.1 «Суб'єктно-об'єктна характеристика господарських правовідносин щодо державної підтримки суб'єктів господарювання» присвячений правовій характеристиці суб'єктів відносин з державної підтримки та об'єкта цих відносин.

Встановлено, що об'єктом правовідносин з державної підтримки є дії уповноважених суб'єктів з надання підтримки. До останніх належать, з одного боку, державні органи, уповноважені реалізовувати політику державної підтримки, а з іншого – суб'єкти господарювання, які відповідають критеріям реципієнтів підтримки.

Відстоюється позиція, що існування єдиного функціонально незалежного органу, наділеного компетенцією з державної підтримки суб'єктів господарювання, з чіткою регламентацією структури та повноважень цього органу, із запровадженням системи контролю за його функціонуванням сприяло б більшій ефективності державної підтримки. Обґрунтовано доцільність прийняття акту Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку органів, що здійснюють державну підтримку суб'єктів господарювання», до яких, зокрема, віднести Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, спеціальний орган з питань підтримки малого підприємництва (Державне агентство з питань підтримки малого підприємництва), місцеві органи виконавчої влади, наділені відповідними повноваженнями, органи, які спеціалізуються на підтримці інших сфер економіки, зокрема сільського господарства – Аграрний фонд, Український державний фонд підтримки фермерських господарств та інші уповноважені органи.

Визначено таке суттєве упущення чинного законодавства як відсутність відповідальності держави за ненадання передбаченої підтримки суб'єктам

господарювання. В цьому контексті обґрунтовується необхідність закріплення на законодавчому рівні обов'язку держави з компенсування збитків, які зазнав суб'єкт господарювання внаслідок необґрунтованої відмови держави від виконання взятих на себе зобов'язань з надання державної підтримки.

У підрозділі 2.2 *«Господарські зобов'язання та договори в механізмі непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання»* характеризуються зобов'язання з державної підтримки суб'єктів господарювання, детально досліджується така підстава виникнення зобов'язання з державної підтримки як державне замовлення, досліджуються особливості державних контрактів в контексті відносин з державної підтримки.

Зобов'язання з державної підтримки запропоновано визначати як правовідношення, в силу якого держава в особі уповноважених органів державної влади зобов'язується надати певну підтримку суб'єкту (суб'єктам) господарювання, що відповідають критеріям реципієнтів підтримки, а останні мають право вимагати від зобов'язаної сторони надання такої підтримки.

Доведено, що зобов'язальний характер мають правовідносини, що виникають з державного замовлення як засобу підтримки. Вказано, що відсутність достатнього обсягу замовлень на продукцію малих підприємств та їх обмежені можливості, порівняно з великими компаніями, на доступ до потенційних замовників зумовлюють необхідність закріплення в Законі України «Про державне замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб» норми про зобов'язання розміщення державного замовлення для суб'єктів малого підприємництва в розмірі не менше 10% від загального обсягу поставок товарів, виконання робіт, надання послуг.

Запропоновано напрями вдосконалення законодавства з питань реалізації державного замовлення шляхом уточнення такої істотної умови договору про закупівлю, згідно із Законом України «Про здійснення державних закупівель», як можливість зменшення обсягів закупівлі залежно від реального фінансування витрат. Вказано, що це положення потрібно доповнити нормою, яка б встановлювала відповідальність державного замовника за зменшення обсягів закупівлі і передбачала відповідну компенсацію, інакше створюється нестабільність державної закупівлі, адже в будь-який момент можуть зменшитися обсяги закупівель, що негативно позначиться на діяльності виконавця держзамовлення. В цьому ж контексті зазначено, що ч. 2 ст. 206 ГК України потрібно доповнити нормою такого змісту: «У разі настання умов, передбачених ч. 2 ст. 206 ГК України, державний замовник відшкодовує виконавцю державного замовлення збитки, які той зазнав».

У ході дослідження встановлено зобов'язальний характер відносин, що виникають при створенні оптового ринку, підставою виникнення яких є акт управління господарською діяльністю у формі Наказу Міністерства

аграрної політики та продовольства України. Доведено, що створення оптових продовольчих ринків на державному та регіональному рівні є досить ефективним засобом непрямої державної підтримки АПК.

Дослідження правової природи державної консультативної підтримки дозволило встановити похідний, акцесорний характер зобов'язань, що виникають при її наданні. Зазначено, що при вступі до податкових зобов'язань у суб'єкта господарювання виникає право на отримання податкової консультації. З метою вдосконалення законодавства з цього питання запропоновано у нормі 52.1 Податкового кодексу України слово «надають» замінити на «зобов'язані надати», задля гарантованого надання консультацій платникам податків.

На основі співвідношення норм господарського, цивільного, адміністративного та фінансового права при регулюванні зобов'язань з державної підтримки встановлено господарсько-правовий характер зазначених зобов'язань.

У підрозділі 2.3 «Утвердження правового господарського порядку при здійсненні непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання» обґрунтовано шляхи вдосконалення законодавства з непрямої державної підтримки щодо забезпечення правового господарського порядку у процесі її надання.

У ході дослідження елементів правового господарського порядку встановлено, що державна підтримка потребує збалансування публічних та приватних інтересів при її наданні, оскільки при домінуванні приватних інтересів буде спостерігатися розвиток утриманського ставлення, відсутність ініціативи та самостійності у суб'єктів господарювання, а задоволення тільки публічних інтересів призведе до позбавлення підприємців будь-яких стимулів ефективно функціонувати.

Доводиться, що для забезпечення балансу приватних і публічних потреб необхідно встановити чіткі та прозорі критерії відбору реципієнтів державної підтримки, попереджаючи ситуацію неправильного визначення одержувачів підтримки.

Обґрунтовано, що ГК України має містити більш досконалиу норму про покладення на суб'єктів господарювання, які бажають отримати державну підтримку, певних соціальних обов'язків, зокрема таких: створювати нові робочі місця, покращувати екологічну ситуацію, виготовляти соціально необхідну продукцію тощо. В цьому контексті запропоновано ст. 16 ГК України доповнити нормою такого змісту: «Суб'єкти господарювання, які отримують державну підтримку, повинні виконувати соціальні зобов'язання, що поклала на них держава при наданні відповідних засобів підтримки».

Видається проблемною ситуація, коли суб'єкти господарювання при отриманні засобів прямої підтримки можуть бути не зацікавлені у підвищенні результативності своєї роботи, оскільки досягнення високої рентабельності виробництва означатиме для них позбавлення права на

отримання щорічного фінансування з боку держави. Крім того, щорічне зростання обсягів прямих бюджетних асигнувань у цій сфері не призводять до покращення економічних показників роботи товаровиробників. З цього приводу обґрунтовується доцільність надання непрямої підтримки, оскільки вона стимулює суб'єктів господарювання до самостійної та прибуткової діяльності. В цьому аспекті обґрунтовується актуальність доповнення ст. 16 ГК України нормою про пріоритетність застосування засобів непрямої підтримки з наведенням переліку таких засобів. Пряма підтримка у вигляді дотацій, субсидій, прямої фінансової допомоги, списання заборгованості має надаватися у виключних випадках, що не спотворюють конкуренцію, і тільки тим суб'єктам, які займаються соціально необхідною, як правило, нерентабельною діяльністю, зокрема казенним підприємствам.

Вивчення програм державної підтримки суб'єктів господарювання в Одеській області дозволило зробити висновок, що цілі цих програм мають бути більш конкретизовані, мати (і це має бути передбачено в самій програмі) економічне обґрунтування (зведені статистичні дані, напрями реалізації, аналіз попереднього досвіду).

Третій розділ «Господарсько-правове забезпечення окремих засобів непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання» складається з трьох підрозділів, присвячених розгляду найбільш перспективних напрямів державного стимулювання у сфері господарювання.

У підрозділі 3.1 «Господарсько-правове забезпечення державної кредитної підтримки суб'єктів господарювання» досліджується роль кредитної підтримки суб'єктів господарювання у забезпеченні їхньої ефективної діяльності.

Зазначено, що найпоширенішим засобом кредитної підтримки в Україні є механізм здешевлення відсоткових ставок за кредитами, коли держава компенсує суб'єкту господарювання частину відсотку, який останній виплачує за користування кредитними коштами банківській установі. З аналізу зазначеного засобу підтримки виявлено його неефективність у тому випадку, коли відсутність відповідних коштів у державному бюджеті призводить до недокомпенсації відсоткової ставки тим підприємствам, які на неї розраховували. З огляду на це пропонується сконцентрувати кредитну підтримку на механізмі здешевлення кредитів шляхом гарантування більш низької відсоткової ставки за кредитами, коли держава укладає договори про зниження відсоткової ставки безпосередньо з банками, запобігаючи ситуації, коли за відсутності бюджетного фінансування суб'єкт господарювання, який розраховував на таку підтримку, фактично залишається без неї, але не звільняється від необхідності виконання зобов'язань перед банком.

На підставі дослідження законодавства та судової практики з питань кредитної підтримки суб'єктів господарювання виявлено непоодинокі випадки, коли контролюючі органи приймають рішення про повернення наданої підтримки внаслідок порушення суб'єктами господарювання

умов отримання підтримки, а судові органи скасовують такі рішення контролюючих органів. Задля попередження такої ситуації пропонується до ст. 16 ГК України включити частину 4 такого змісту: «У разі встановлення контролюючим органом факту незаконного одержання бюджетних коштів та підтвердження даного факту господарським судом припиняється надання позичальнику будь-якої державної підтримки протягом поточного та наступного бюджетного періодів, а кошти в сумі, що незаконно одержані, повертаються до державного бюджету», тобто закріпити можливість повернення державної підтримки тільки на підставі рішення суду.

Відстоюється позиція, що відсутність в Україні системи державної підтримки кредитування, страхування і гарантування експорту є одним із головних стримуючих чинників для розвитку експортоорієнтованих галузей економіки. У зв'язку із цим обґрунтовується доцільність прийняття Закону України «Про державну підтримку експортної діяльності», в якому передбачити основні засади державної підтримки експорту, порядок створення та діяльності експортного кредитного агентства, функціонування якого зміцнило б позиції українських компаній на міжнародних ринках і допомогло би збільшити обсяги експорту національної продукції.

Підрозділ 3.2 «Законодавчі потреби запровадження інститутів комерційної дипломатії як засобу державної підтримки суб'єктів господарювання» містить аналіз особливостей та обґрунтування важливості такого засобу як комерційна дипломатична підтримка суб'єктів господарювання.

Доведено, що у контексті процесів глобалізації виробництва і ринків, розвиток системи підтримки національних суб'єктів господарювання на міжнародній арені є пріоритетним завданням будь-якої держави.

Окреслено основні напрями підтримки національних суб'єктів у рамках комерційної дипломатії, серед яких: консультативна та інформаційна підтримка; створення позитивного іміджу країни в цілому та окремих суб'єктів господарювання зокрема шляхом інформування потенційних іноземних контрагентів про інвестиційні можливості національного бізнесу; зміцнення ділових зв'язків; допомога в реалізації інвестиційних проєктів; пошук бізнес-партнерів; організація участі у виставках, ярмарках, тендерах, торгових і технічних симпозиумах; допомога у вирішенні конфліктів.

Загострено увагу на відсутності у ст. 3 Закону України «Про дипломатичну службу» завдання підтримки національних суб'єктів господарювання за кордоном. Для усунення цієї прогалини серед завдань дипломатії пропонується визначити завдання підтримки національних суб'єктів господарювання на зарубіжних ринках, створення сприятливих умов для трансграничної діяльності підприємств, підвищення конкурентоспроможності національних підприємств на світових ринках.

У ***підрозділі 3.3 «Господарсько-правове регулювання інфраструктурної підтримки суб'єктів господарювання»*** розглянуто такі засоби

інфраструктурної підтримки як створення мережі бізнес-інкубаторів та технопарків.

Виявлено таке упущення чинного законодавства як відсутність організаційно-правових основ діяльності бізнес-інкубаторів. Запропоновано законодавчо закріпити правовий статус бізнес-інкубаторів, засоби державної підтримки їх розвитку, а також порядок надання їм підтримки.

Запропоновано нормативно визначити критерії добору претендентів на отримання послуг бізнес-інкубатора: суб'єкт господарювання має бути новоствореним та відповідати ознакам малого підприємства; здійснення соціально-необхідної або інноваційної діяльності; надання бізнес-плану.

Обґрунтовано, що для підвищення ефективності діяльності бізнес-інкубаторів доцільно закріплювати у законі про Державний бюджет України статті видатків на створення мережі бізнес-інкубаторів. Надання бізнес-інкубаторам об'єктів державної та комунальної власності для використання з метою підтримки суб'єктів господарювання видається досить дієвим, адже одним з основних завдань бізнес-інкубаторів є забезпечення виробничими площами підприємців-початківців.

Розгляд сутності технопарків дозволив віднести їх до інфраструктури підтримки інноваційних підприємств, оскільки технопарки, виступаючи самі виробниками інноваційної продукції, водночас створюють належні умови для діяльності інших інноваційних підприємств.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, пов'язаного з визначенням напрямів системного вдосконалення господарсько-правового механізму непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні із урахуванням зарубіжного досвіду та стандартів міжнародних організацій. Підсумком дослідження стали такі основні висновки:

1. Непряма державна підтримка суб'єктів господарювання – це сукупність економічних, організаційних та правових механізмів, завдяки яким суб'єктам господарювання надається державою через ринкову інфраструктуру необхідне сприяння правового, фінансового, організаційного, інформаційного та матеріально-технічного характеру, що виключає безпосередню передачу коштів та існує у формі створення стимулюючих умов для розвитку і підвищення ефективної діяльності суб'єктів господарювання відповідно до національної економічної політики.

2. Засоби непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання можна класифікувати на: 1) засоби організаційно-правової підтримки; 2) фінансово-господарські засоби; 3) інфраструктурні засоби; 4) засоби активізації використання ресурсів держави; 5) засоби зовнішньоекономічної підтримки; 6) інформаційно-консультаційні засоби.

3. У ст. 16 ГК України необхідно закріпити норму про пріоритетність застосування засобів непрямої підтримки із наведенням переліку таких засобів. Пряма підтримка у вигляді дотацій, субсидій, прямої фінансової допомоги, списання заборгованості має надаватися у виключних випадках і тільки тим суб'єктам, які займаються соціально необхідною, як правило, нерентабельною, діяльністю, зокрема казенним підприємствам.

4. Концепція пріоритетності непрямої державної підтримки суб'єктів узгоджується із засобами горизонтальної підтримки згідно із законодавством ЄС і дозволеними засобами, засобами «зеленої скриньки» відповідно до законодавства СОТ.

5. Для реалізації політики державної підтримки суб'єктів господарювання Закон України «Про державне замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб» потрібно доповнити нормою такого змісту: «Державні замовники, за винятком випадків розміщення замовлень на поставку товарів, виконання робіт, надання послуг для потреб оборони країни і безпеки держави, зобов'язані здійснювати розміщення державних замовлень для суб'єктів малого підприємництва (незалежно від їх галузевої належності) в розмірі не менше 10% від загального обсягу державного замовлення».

6. Має бути оновлений механізм здешевлення кредитів шляхом гарантування більш низької відсоткової ставки за кредитами, коли держава укладає договори про зниження відсоткової ставки безпосередньо з банками.

7. Для підтримки розвитку експортоорієнтованих галузей економіки необхідно прийняти Закон України «Про державну підтримку експортної діяльності».

8. Для розвитку комерційної дипломатії необхідним є: 1) на законодавчому рівні закріпити статус комерційної дипломатії як засобу підтримки національних суб'єктів господарювання та всебічно розвивати цей напрям підтримки; 2) визначити інструменти дипломатичної підтримки національних суб'єктів господарювання; 3) запровадити прозорі та зрозумілі критерії відбору підприємств, які матимуть право на підтримку комерційними дипломатами; 4) створити спеціальну структуру при Міністерстві закордонних справ України із залученням фахівців Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, яка займалась б виключно комерційною дипломатією із залученням до дипломатичної служби висококваліфікованих кадрів, що мають досвід ведення бізнесу; 5) доповнити ст. 380 ГК України ч. 4 такого змісту: «Держава підтримує суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності шляхом надання послуг комерційної дипломатичної підтримки».

9. У ст. 2 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» серед інших принципів необхідно закріпити принцип економізації зовнішньої політики.

10. Необхідно на законодавчому рівні визначити принципи державної підтримки суб'єктів господарювання, організаційно-правові основи

діяльності бізнес-інкубаторів, визначити перелік органів, що здійснюють державну підтримку суб'єктів господарювання.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Лічак Д. В. Проблеми визначення поняття «державна підтримка суб'єктів господарювання» / Д. В. Лічак // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – О. : Юрид. л-ра, 2009. – Вип. 50. – С. 403-411.
2. Лічак Д. В. Щодо співвідношення прямих і непрямих засобів державної підтримки суб'єктів господарювання / Д. В. Лічак // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 6. – С. 135-141.
3. Лічак Д. В. Іноземний досвід державної підтримки суб'єктів господарювання / Д. В. Лічак // Економіка та право. – 2011. – № 1 (29). – С. 143-148.
4. Лічак Д. В. Узгодження приватних і публічних інтересів в сфері господарської діяльності (на прикладі державної підтримки суб'єктів господарювання) / Д. В. Лічак // Наше право. – 2011. – № 2. Ч. 2. – С. 107-113.
5. Лічак Д. В. Запровадження інституту комерційної дипломатії як засобу державної підтримки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності / Д. В. Лічак // Митна справа. – 2011. – № 3. – С. 38-43.
6. Лічак Д. В. Господарсько-правове регулювання надання субсидій суб'єктам господарювання / Д. В. Лічак // Концепція модернізації господарського законодавства: вдосконалення чинного Господарського кодексу України чи прийняття Закону «Про основні засади господарської діяльності»: матеріали круглого столу (Одеса, 13 жовтня 2008 року). – О., 2008. – С. 45-48.
7. Lichak D. V. The state support of small enterprise / Д. В. Лічак // Збірник тез наукових робіт учасників IV Міжнародної цивілістичної наукової конференції студентів та аспірантів. – О. : Фенікс, 2009. – С. 750-752.
8. Лічак Д. В. Щодо визначення дефініції «державна підтримка суб'єктів господарювання» / Д. В. Лічак // Законодательное обеспечение экономической политики государства и юридическое образование : матер. междунар. науч.-практ. конф. (Донецк – Святогорск, 16-17 апр. 2009 г.). – Донецк : Юго-Восток, 2009. – С. 102-104.
9. Лічак Д. В. Аналіз механізму державної підтримки українських суб'єктів господарювання в контексті вимог СОТ / Д. В. Лічак // Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих учених : матеріали міжн. науково-практ. конференції студентів, аспірантів та молодих учених Київського національного університету імені Тараса Шевченка (23-24 квітня 2009 року). – К., 2009. – Ч. III. – С. 60-62.
10. Лічак Д. В. Визначення прямої та непрямой державної підтримки суб'єктів господарювання / Д. В. Лічак // Правове життя сучасної України :

тези доповідей Міжн. наук. конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу (м. Одеса, 21-22 травня 2010 р.). – О. : Фенікс, 2010. – С. 525-527.

11. Лічак Д. В. Засоби державної підтримки суб'єктів господарювання / Д. В. Лічак // Збірник тез наукових робіт учасників V Міжнародної цивілістичної наукової конференції студентів та аспірантів. – О. : Фенікс, 2010. – Книга 2. – С. 102-104.

12. Лічак Д. В. Проблеми визначення методів, форм і засобів державної підтримки суб'єктів господарювання / Д. В. Лічак // Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих учених : матеріали міжн. науково-практ. конференції студентів, аспірантів та молодих учених Київського національного університету імені Тараса Шевченка (23 квітня 2010 року). – К., 2010. – Ч. I. – С. 480-481.

13. Лічак Д. В. Узгодження економічних та юридичних аспектів при наданні державної підтримки суб'єктам господарювання / Д. В. Лічак // Правове життя сучасної України: матеріали Міжн. наук. конференції професорсько-викладацького складу, 20-21 травня 2011 р., м. Одеса. – О. : Фенікс, 2011. – Т. 2. – С. 376-378.

АНОТАЦІЯ

Лічак Д. В. Господарсько-правове забезпечення непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2011.

Дисертація присвячена дослідженню господарсько-правового забезпечення непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання. На основі аналізу законодавчого та доктринального підходів до розуміння суті державної підтримки запропоновано нове визначення непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання із встановленням ознак та принципів такої підтримки. Досліджуються засоби непрямої державної підтримки із наведенням класифікації таких засобів. Вивчається зарубіжний досвід державної підтримки, зокрема законодавство ЄС та СОТ. Доводиться необхідність застосування більшою мірою засобів непрямої державної підтримки.

Досліджуються елементи господарсько-правового механізму непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання. Розкрито природу зобов'язань з державної підтримки, підстави виникнення таких зобов'язань, визначено напрями утвердження правового господарського порядку при здійсненні непрямої державної підтримки суб'єктів господарювання.

Особливу увагу приділено кредитній підтримці господарюючих суб'єктів, комерційній дипломатичній підтримці та інфраструктурній

підтримці суб'єктів господарювання, як важливих і перспективних засобів непрямої державної підтримки.

Ключові слова: непряма державна підтримка суб'єктів господарювання, засоби непрямої державної підтримки, господарсько-правове регулювання, правовий господарський порядок, кредитна підтримка, комерційна дипломатична підтримка, інфраструктурна підтримка.

АННОТАЦИЯ

Личак Д. В. Хозяйственно-правовое обеспечение непрямої государственной поддержки субъектов хозяйствования. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.04 – хозяйственное право; хозяйственно-процессуальное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2011.

Диссертация посвящена исследованию хозяйственно-правового обеспечения непрямої государственной поддержки субъектов хозяйствования. На основе анализа законодательного и доктринального подходов к пониманию сути государственной поддержки предложено новое определение непрямої государственной поддержки субъектов хозяйствования с указанием признаков и принципов такой поддержки. Исследуются средства непрямої государственной поддержки, которые предложено классифицировать на следующие группы: 1) средства организационно-правовой поддержки; 2) финансово-хозяйственные средства; 3) инфраструктурные средства; 4) средства активизации использования ресурсов государства; 5) средства внешнеэкономической поддержки; 6) информационно-консультационные средства.

Изучен зарубежный опыт государственной поддержки, в том числе нормативная база ЕС и ВТО. Доказана необходимость применения преимущественно средств непрямої поддержки, которые направлены на формирование самостоятельности и инициативы у субъектов хозяйствования, не искажают конкуренцию на рынке. В этом контексте обоснована целесообразность закрепления в Хозяйственном кодексе Украины принципа приоритета применения средств непрямої государственной поддержки субъектов хозяйствования перед средствами прямой поддержки (дотации, субсидии, списание задолженности и т.п.).

Непрямая государственная поддержка – это совокупность экономических, организационных и правовых механизмов, благодаря которым субъектам хозяйствования предоставляется государством через рыночную инфраструктуру необходимое содействие правового, финансового, организационного, информационного и материально-технического характера, исключая прямую передачу средств, в форме создания стимулирующих условий для развития и повышения эффективности деятельности субъектов хозяйствования в соответствии с национальной экономической политикой.

В диссертации представлена характеристика субъектов и объекта правоотношений государственной поддержки субъектов хозяйствования, исследуется сущность обязательств государственной поддержки, указана хозяйственно-правовая природа таких обязательств. Раскрываются основания возникновения обязательств, детально анализируются такие основания возникновения как нормативно-правовой акт, договор, акт управления. Характеристика договорного основания возникновения обязательства государственной поддержки проведена на основании государственного контракта. Указано, что государственный заказ может выступать эффективным средством государственной поддержки, в связи с этим предложены направления усовершенствования норм ХК Украины, Закона Украины «О государственном заказе для удовлетворения приоритетных государственных потребностей», Закона Украины «Об осуществлении государственных закупок».

Предложены пути утверждения правового хозяйственного порядка при осуществлении не прямой государственной поддержки субъектов хозяйствования путем согласования частных и публичных интересов при предоставлении поддержки, а также обязательного учета экономических показателей в правовом регулировании отношений государственной поддержки.

Особое внимание уделено кредитной поддержке хозяйствующих субъектов, коммерческой дипломатической поддержке и инфраструктурной поддержке субъектов хозяйствования как важных и перспективных средств не прямой государственной поддержки. Обоснована необходимость концентрации кредитной поддержки субъектов хозяйствования на использовании механизма гарантирования более низкой процентной ставки по кредитам, при котором государство заключает договоры о снижении процентной ставки непосредственно с банками.

В условиях современных интеграционных и глобализационных процессов доказана эффективность коммерческой дипломатии как средства поддержки национальных субъектов хозяйствования на международных рынках. Акцентируется внимание на целесообразности дополнения ст. 380 ХК Украины нормой о поддержке субъектов внешнеэкономической деятельности путем предоставления услуг коммерческой дипломатии, а Закона Украины «О внешнеэкономической деятельности» – принципом экономизации внешней политики.

Особенности инфраструктурной поддержки хозяйствующих субъектов исследованы через такие объекты как технопарки и бизнес-инкубаторы. Предложены направления усовершенствования хозяйственного законодательства в этом направлении, в том числе, путем нормативного закрепления правового статуса бизнес-инкубаторов, критериев выбора претендентов на получение их услуг, активного содействия государства созданию бизнес-инкубаторов и технопарков.

Ключевые слова: прямая государственная поддержка субъектов хозяйствования, средства не прямой государственной поддержки,

хозяйственно-правовое регулирование, правовой хозяйственный порядок, кредитная поддержка, коммерческая дипломатическая поддержка, инфраструктурная поддержка.

SUMMARY

Lichak D.V. Economic and Legal Groundwork for Indirect State Support of Business Entities. – Manuscript.

Thesis for a degree of the Candidate of Law by specialty 12.00.04 – Economic Law; Economic-Procedural Law. – National University «Odessa Academy of Law». – Odessa, 2011.

The thesis studies issues of economic and legal groundwork for indirect state support of business entities. On the basis of analysis of legislative and doctrinal approaches to understanding of essence of state support the new definition of indirect state support is given. Also features and principles of indirect state support are outlined. The author investigates tools of indirect state support and gives the classification of such tools. Foreign experience of state support, including legislation of EU and WTO is learnt. The necessity of prevail applying of tools of indirect state support is proved.

The thesis deals in detail with elements of economic and legal mechanism of indirect state support of business entities. The nature of obligation of state support and the reasons of its appearance are shown. The author determines directions of affirmation of economic and legal order in the framework of realization of indirect state support of business entities.

The special attention is given to loan support of business entities, to commercial diplomatic support and to infrastructure support of business entities as important and highly prospective tools of indirect state support.

Key words: indirect state support of business entities, the tools of indirect state support, economic and legal regulation, economic and legal order, loan support, commercial diplomatic support, infrastructure support.

Підписано до друку 07.09.2011.
Формат 60×90/16. Ум.-друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Видавництво ПП «Фенікс»
Свідоцтво ДК № 1044 від 17.09.2002 р.
65009, м. Одеса, вул. Зоопаркова, 25. Тел.: 7777-591.